

Βιωσιμότητα: Η μεγάλη πρόκληση για το χρηματοπιστωτικό σύστημα στην Ελλάδα και στην Ευρώπη

Αγαπητοί φίλοι και φίλες,

Πριν δύο μέρες ήμουν στην Ρώμη για την παρουσίαση της «Έκθεσης της Ανεξάρτητης Επιτροπής για την Ευημερία και Ισότητα σε μια Βιώσιμη Ευρώπη» σε εκδήλωση / φεστιβάλ που οργανώνει για 17 ημέρες – όσοι είναι και οι στόχοι του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη -η Ιταλική Συμμαχία για την Βιώσιμη Ανάπτυξη. Η Agenda 2030, όπως λέγεται, βρέθηκε στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης.

Πως μπορεί να γίνει πράξη το όραμά μας για μια νέα Ευρώπη που θα προάγει την ευημερία για τους πολλούς και όχι για τους λίγους, μια Ευρώπη δίκαιη, συμμετοχική αποτελεσματική και άρα μια Ευρώπη βιώσιμη;

Η πρόκληση της βιωσιμότητας

Ποιες πρέπει να είναι οι προτεραιότητες της πολιτικής και προγραμματικής ατζέντας και τα κατάλληλα μέτρα πολιτικής ώστε ο απαραίτητος οικονομικός και τεχνολογικός μετασχηματισμός της Ευρωπαϊκής οικονομίας και των οικονομιών των κρατών μελών της να γίνει με όρους που θα εμβαθύνουν τη δημοκρατία και την ισότιμη συμμετοχή του πολίτη στη λήψη αποφάσεων, τη λειτουργία των αγορών προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος, την κοινωνική δικαιοσύνη, την περιβαλλοντική προστασία, την διαφάνεια και λογοδοσία;

Ποιος πρέπει να είναι ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος σ' αυτό το νέο περιβάλλον; Ποιοι πρέπει να είναι οι νέοι κανόνες εποπτείας, λειτουργίας και διακυβέρνησης ενός Ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος που καλείται να αναδιαρθρωθεί για να μπορεί να καταστεί βιώσιμο εν όψει των μεγάλων προκλήσεων που έχει να αντιμετωπίσει λόγω παθογενειών του παρελθόντος και τεχνολογικών κλυδωνισμών του μέλλοντος;

Στη συζήτησή μας συμμετείχαν εκτός από τον Πρωθυπουργό της Ιταλίας , Giuseppe Conte και τον Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας Ignazio Visco, οι Πρόεδροι μεγάλων τραπεζών και ανώτατα στελέχη της κεφαλαιαγοράς και της τραπεζικής και ασφαλιστικής αγοράς.

Γυρίζοντας πίσω στην Ελλάδα συνειδητοποίησα, αγαπητές φίλες και φίλοι , ότι είμαστε στη μέση μιας ιστορικής «δημιουργικής καταστροφής», όπως θα έλεγε ο Shumpeter, μιας σειράς μεγάλων αλλαγών που συντελούνται και αποκτούν τη δική τους δυναμική ακριβώς λόγω της ανάγκης να ξεπεραστούν προβλήματα που δεν μπορούν πλέον να αντιμετωπισθούν με τους παραδοσιακούς τρόπους λειτουργίας,

τους συνηθισμένους κανόνες και πρακτικές κράτους και επιχειρήσεων, τις ίδιες ατομικές συμπεριφορές και αξιακές παραδοχές, που μας έφεραν εδώ που είμαστε.

Ας σκεφτούμε τα ακόλουθα:

Ποιά κυβέρνηση μπορεί από μόνη της να διαχειριστεί τις μεταναστευτικές ροές και την μαζική εισροή αιτούντων άσυλο ή να περιορίσει τους περιβαλλοντικούς κινδύνους που προκαλεί η κλιματική αλλαγή; Ποιά χώρα από μόνη της μπορεί να διαπραγματευτεί και να τιθασεύσει τις μεγάλες πολυεθνικές που μετακινούν κεφάλαια και δραστηριότητες διεθνώς και αναπτύσσουν δίκτυα προμηθευτών και αγοραστών σε αναζήτηση υψηλότερων αποδόσεων επηρεάζοντας τα φορολογικά έσοδα, το εισόδημα, την απασχόληση και τις συνθήκες διαβίωσης εκατομμυρίων ανθρώπων; Ποιά κυβέρνηση μπορεί να σταματήσει τη φοροδιαφυγή όταν οι πολίτες έχουν πρόσβαση σε φορολογικούς παραδείσους οι οποίοι παραμένουν εκτός εμβέλειας εθνικής δικαιοδοσίας; Ποιά χώρα έχει τους πόρους ή τη δυνατότητα να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις προκλήσεις και στους κλυδωνισμούς που επιφέρουν οι ραγδαίες τεχνολογικές αλλαγές οι οποίες απειλούν να αφανίσουν, σε μια σύντομη χρονική περίοδο, εκατομμύρια θέσεις εργασίας; Τέλος ποια χώρα έχει τη δυνατότητα από μόνη της, σε ένα παγκοσμιοποιημένο χρηματοπιστωτικό σύστημα στο πλαίσιο ενός κυρίαρχου χρηματοπιστωτικού καπιταλιστικού συστήματος, να ανατρέψει την μετάδοση κρίσεων στο εσωτερικό της, να προστατεύσει τους καταθέτες και τις καταθέσεις τους, να αποτρέψει την φυγή κεφαλαίων, να διαφυλάξει την κεφαλαιακή επάρκεια των Τραπεζών της και την ικανότητα τους να συνεχίζουν να χρηματοδοτούν την εθνική οικονομία;

Η εμπειρία των τελευταίων ετών απέδειξε ότι δεν μπορούν .

Μια οικονομικά ευημερούσα Ένωση 500 εκ. ανθρώπων όμως έχει τη διαπραγματευτική δύναμη να παίξει το ρόλο ενός παγκόσμιου παίκτη. Μόνο μια ενωμένη Ευρώπη -σε αντίθεση με κάθε κράτος μέλος και εθνική κυβέρνηση χωριστά- είναι σε θέση να προωθήσει με αποτελεσματικό τρόπο την ειρήνη και την ασφάλεια, να προστατεύσει τα ανθρώπινα και κοινωνικά δικαιώματα, να υπερασπισθεί και να ενισχύσει τους δημοκρατικούς μας θεσμούς, να διασφαλίσει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, να προστατεύσει το περιβάλλον και να διαπραγματευθεί κανόνες λειτουργίας των παγκόσμιων αγορών και εποπτείας των δρώντων σ' αυτές ώστε η διακίνηση προϊόντων, υπηρεσιών, εργατικού δυναμικού και κεφαλαίου να γίνεται με όρους κοινωνικής και περιβαλλοντικής ευθύνης και βιωσιμότητας.

Αν για τους γονείς και τους παππούδες μας, το κοινωνικό αίτημα για μια Ενωμένη Ευρώπη ήταν η διαφύλαξη της ειρήνης μετά από τους δύο Παγκόσμιους πολέμους, και αν για τη δική μου γενιά, η Ευρώπη ήταν συνυφασμένη με την προαγωγή μιας ενιαίας αγοράς με κοινωνική συνοχή στο πλαίσιο της σοσιαλδημοκρατίας, για τα παιδιά και τα εγγόνια μας η συγκρότηση μιας βιώσιμης Ευρώπης αποτελεί

αναγκαιότητα. **Βιωσιμότητα** σημαίνει δυνατότητα επίλυσης υπαρκτών οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων με τρόπο που να προάγεται η ευημερία των πολλών και η διαφύλαξη αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης και θετικών προοπτικών για τη σημερινή και μελλοντική γενιά .

Επομένως το πρώτο συμπέρασμα για την σημερινή μας συζήτηση είναι ότι σήμερα χρειαζόμαστε την Ευρώπη πιο πολύ από ποτέ – αλλά μια άλλη , βιώσιμη Ευρώπη. Μια Ευρώπη που καλείται να αλλάξει για να προάγει την ευημερία των πολλών και όχι των λίγων. Η πρόκληση αυτή , της διασφάλισης της βιωσιμότητας, αποτελεί την μεγάλη πρόκληση τόσο για την ΕΕ όσο και για το χρηματοπιστωτικό σύστημα καθώς σημαντικές αποφάσεις που διέπουν τη λειτουργία του λαμβάνονται η επηρεάζονται καθοριστικά από Ευρωπαϊκά όργανα και θεσμούς.

Σε κάθε δημοκρατία, οι πολιτικές, τα μέτρα, οι αποφάσεις προσδιορίζονται από τους συσχετισμούς πολιτικής ισχύος μέσα στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Μια μεγάλη πλειοψηφία προοδευτικών δυνάμεων στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, στο Ευρωκοινοβούλιο θα επηρεάσει την κατεύθυνση της πολιτικής ατζέντας. Άρα οι επερχόμενες Ευρωεκλογές θα κρίνουν την βιωσιμότητα του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος αλλά και τη βιωσιμότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Με λίγα λόγια, οι επερχόμενες Ευρωεκλογές αφορούν καθένα και καθεμία από μας.

Η διασφάλιση βιωσιμότητας αποτελεί αδήριτη ανάγκη

Έχει φθάσει, όμως, το σημερινό σύστημα στα όρια του; Γιατί είναι απαραίτητες οι αλλαγές τόσο στην Ευρώπη όσο και στο χρηματοπιστωτικό σύστημα για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα και των δύο; Πρακτικά τι σημαίνει «βιωσιμότητα»;

Οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές και πολιτικές λιτότητας που υιοθετήθηκαν τις περασμένες δύο δεκαετίες όσο και οι αντιφατικές πρακτικές με τις οποίες διαχειριστήκαμε τόσο το Ευρωπαϊκό εγχείρημα όσο και τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, έχουν επιφέρει ολέθρια αποτελέσματα για εκατομμύρια συμπολίτες μας. Αποτέλεσμα των στρεβλών και μυωπικών αυτών πολιτικών υπήρξε μια βαθύτατη κρίση εμπιστοσύνης και προς την Ευρώπη και προς το χρηματοπιστωτικό σύστημα που τελικά από-νομιμοποιεί και διαβρώνει τα πολιτικά κόμματα, τη δημοκρατία αλλά και τους Ευρωπαϊκούς θεσμούς.

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία που παρουσιάζονται στην Έκθεση μας, πάνω από 118 εκ. Ευρωπαίοι, σχεδόν το ένα τέταρτο του Ευρωπαϊκού πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων και εκατομμυρίων παιδιών, ζούν στα όρια φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι εισοδηματικές, περιουσιακές ή χωρικές ανισότητες έχουν αυξηθεί επικίνδυνα. Το 5% των πλουσιότερων Ευρωπαίων κατέχει το 40% του συνολικού ιδιωτικού πλούτου στην Ευρώπη. Η επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης και των προοπτικών για ένα καλύτερο αύριο έχουν εντείνει την ανασφάλεια. Ένα

18% των νέων μεταξύ 25- 29 ετών δεν εργάζεται, δεν σπουδάζει και δεν παρακολουθεί προγράμματα κατάρτισης. Η επικράτηση επιχειρησιακών και ατομικών έναντι συλλογικών συμβάσεων εργασίας, η μείωση των μισθών, η ραγδαία αύξηση θέσεων προσωρινής ή εκ περιτροπής εργασίας και η χειροτέρευση των εργασιακών σχέσεων έχει αυξήσει τον αριθμό των εργαζόμενων που δεν μπορούν να καλύψουν στο τέλος κάθε μήνα βασικές ανάγκες ή να μπορούν να αντιμετωπίσουν απρόσμενα έξοδα. Η κλιματική αλλαγή και οι εισοδηματικές ανισότητες έχουν επιτείνει την περιβαλλοντική υποβάθμιση η οποία πλήττει κυρίως τα πιο ευάλωτα κοινωνικά στρώματα και έχει διογκώσει τα κοινωνικά προβλήματα. Παράλληλα, η σταδιακή «γραφειοκρατικοποίηση» των Ευρωπαϊκών Θεσμών, η ποδηγέτηση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων από ειδικά συμφέροντα και η αυξανόμενη συγκέντρωση οικονομικής και πολιτικής δύναμης στα χέρια λίγων αποτελούν ένδειξη μιας προϊούσας κρίσης δημοκρατικής διακυβέρνησης που τροφοδοτεί και τροφοδοτείται από την κοινωνική και περιβαλλοντική κρίση. Δεν είναι τυχαίο επομένως ότι σύμφωνα με μετρήσεις που παρουσιάζονται από το Ευρωβάρόμετρο (2018) , και παρά την βελτίωση που παρατηρείται από το 2016 και μετά, το 56% των Ευρωπαίων έχουν ουδέτερη ή αρνητική εικόνα για την Ευρώπη, ενώ το Brexit ανέδειξε τις φυγόκεντρες δυνάμεις που εύκολα μπορούν να πυροδοτηθούν από την διατήρηση των σημερινών πολιτικών και τρόπου διακυβέρνησης.

Το μέλλον της Ευρώπης επομένως θα εξαρτηθεί από την ικανότητα της Ευρώπης να αλλάξει.

Όσον αφορά στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, διαπιστώνεται και εκεί η ίδια έλλειψη εμπιστοσύνης προς τις Τράπεζες εκ μέρους της πλειοψηφίας των πολιτών.

Πριν τρία χρόνια, όταν είχα την τιμή να ηγούμαι της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών είχα παρουσιάσει στα μέλη του ΔΣ μια έρευνα κοινής γνώμης για το τραπεζικό σύστημα στη χώρα μας. Τα αποτελέσματα ήταν αποκαλυπτικά. Στην ερώτηση «πόσο εμπιστεύεστε το Ελληνικό Τραπεζικό σύστημα» το 80,3% απάντησαν λίγο ή καθόλου όταν το ποσοστό αυτό ήταν 38,5% τον Οκτώβρη του 2008 . Στην ερώτηση «αν το ΕΤΣ έχει γίνει πιο ασφαλές μετά την ανακεφαλαιοποίηση» , όχι και μάλλον όχι απάντησε το 67,1 % . Τέλος, στην ερώτηση «λειτουργεί το ΕΤΣ θετικά για την Ελληνική οικονομία», όχι και μάλλον όχι απάντησε το 78,2% του δείγματος έναντι 42% τον Οκτώβριο 2008 .

Σήμερα αν ξανακάναμε την έρευνα , τα αποτελέσματα δεν θα είναι διαφορετικά . Το τραπεζικό σύστημα, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην χώρα μας, έχει συνδεθεί στα μάτια του κόσμου με ένα κλειστό κύκλωμα απρόσωπης δύναμης και εξουσίας που αν και διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην οικονομία και στη ζωή κάθε νοικοκυριού, δεν λειτουργεί με διαφάνεια, δεν λογοδοτεί επαρκώς στους καταθέτες, μετόχους και πελάτες του και δεν υπηρετεί όπως θα έπρεπε τον αναπτυξιακό και κοινωνικό του ρόλο.

Το μέλλον του τραπεζικού συστήματος επομένως, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, θα εξαρτηθεί από την ικανότητα διοικήσεων, στελεχών, εποπτικών αρχών αλλά και κυβερνήσεων να χαράξουν μια στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης και να προτάξουν αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του ώστε να επανακτηθεί η εμπιστοσύνη καταναλωτών, επενδυτών και πολιτών. Η ανάγκη αυτή γίνεται ακόμα μεγαλύτερη σήμερα καθώς η ψηφιακή επανάσταση και οι τεχνολογικές αλλαγές έχουν επιφέρει επανάσταση στην παροχή τραπεζικών υπηρεσιών. Σε λίγα χρόνια οι περισσότερες τραπεζικές υπηρεσίες θα είναι αυτοματοποιημένες, ολοένα και περισσότερα προϊόντα και υπηρεσίες θα προσφέρονται από ψηφιακές πλατφόρμες και οι τράπεζες θα αναγκαστούν να λειτουργήσουν με πολύ λιγότερα υποκαταστήματα και στελέχη.

Το δεύτερο συμπέρασμα επομένως στο οποίο καταλήγω είναι ότι η βιωσιμότητα του Ευρωπαϊκού εγχειρήματος αλλά και του τραπεζικού συστήματος εξαρτάται από την υιοθέτηση ενός νέου προτάγματος βιώσιμης και δίκαιης ανάπτυξης και την προώθηση πολιτικών και μέτρων που θα αντιμετωπίσουν παλαιά και νέα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα με γνώμονα την ευημερία των πολλών και την επανάκτηση της εμπιστοσύνης στην πολιτική, στο Ευρωπαϊκό θεσμικό οικοδόμημα και στο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Προτεραιότητες πολιτικής για τη διασφάλιση βιωσιμότητας

Ποιες πρέπει να είναι οι προτεραιότητες πολιτικής για τη διασφάλιση βιωσιμότητας;

Η απάντηση που δώσαμε ως Επιτροπή για την Ευημερία και Ισότητα σε μια Βιώσιμη Ευρώπη είναι η υλοποίηση συνεκτικών πολιτικών και μέτρων που θα στοχεύουν στην ευημερία των πολλών με την προώθηση και των 4 αλληλένδετων διαστάσεων που διασφαλίζουν βιωσιμότητα: της οικονομικής και τεχνολογικής διάστασης, της κοινωνικής και της περιβαλλοντικής κάτω από συνθήκες διαφάνειας, λογοδοσίας και αποτελεσματικότητας στη διακυβέρνηση. Η Ευρώπη με λίγα λόγια μπορεί να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα της αν υλοποιήσει την Agenda 2030 την οποία έχει υπογράψει και υιοθετήσει από το 2015.

Όσον αφορά στην Ευρώπη και λαμβάνοντας υπόψη τη Στρατηγική της Λισσαβόνας και του Γκέτεμποργκ (2000-01) αλλά και τη δέσμευση των Ευρωπαίων ηγετών να υλοποιήσουν έως το 2030 τους Στόχους, η Έκθεση προτείνει 110 μέτρα ενταγμένα σε πέντε ενότητες πολιτικών: την ενδυνάμωση της συμμετοχής των πολιτών στη λήψη και υλοποίηση αποφάσεων, την αναμόρφωση του υπάρχοντος καπιταλιστικού συστήματος με αποτελεσματικά μέτρα ρύθμισης και εποπτείας των αγορών, την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, την διασφάλιση οικολογικής και κοινωνικής προόδου καθώς και τη ριζική αλλαγή του συστήματος διακυβέρνησης της Ευρώπης.

Για την υλοποίηση της Agenda 2030 προτείνεται η αντικατάσταση του υπάρχοντος Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης – που δεν εξασφάλισε ούτε σταθερότητα ούτε ανάπτυξη- από ένα Σύμφωνο Βιώσιμης Ανάπτυξης στο πλαίσιο ενός μεσοπρόθεσμου προγράμματος βιώσιμης ανάπτυξης και αντίστοιχου χρηματοδοτικού πλαισίου. Η επιτήρηση πολιτικών των κρατών μελών στο πλαίσιο ενός Ευρωπαϊκού Βιώσιμου Εξαμήνου θα γίνεται στη βάση δεικτών βιωσιμότητας που θα συμπληρώνουν τη χρήση δημοσιονομικών δεικτών με δείκτες που θα λαμβάνουν υπόψη τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνθήκες σε κάθε κράτος-μέλος της Ευρωζώνης. Μόνο αν υπάρξουν αλλαγές στο ίδιο το σύστημα διακυβέρνησης, μπορεί να προωθηθούν αλλαγές στη στρατηγική και στο περιεχόμενο των πολιτικών που υιοθετούνται. Το ίδιο ισχύει και για το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Προτεραιότητες πολιτικής για τη διασφάλιση βιωσιμότητας του Ελληνικού Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

Δεδομένης της ανάγκης υιοθέτησης της Agenda 2030 για τη διασφάλιση βιωσιμότητας τόσο της Ευρώπης όσο και του Ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος, ποιες μπορεί να είναι οι προτεραιότητες πολιτικής για την εξασφάλιση βιωσιμότητας του Ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος;

Θα έθετα τις εξής τρεις προτεραιότητες :

- A) Εξασφάλιση κεφαλαιακής επάρκειας με αποτελεσματική αναδιάρθρωση χαρτοφυλακίου και μη εξυπηρετούμενων δανείων
- B) Εξασφάλιση κερδοφορίας μέσα από εξωστρέφεια, βιώσιμες αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες
- Γ) Αναμόρφωση Εταιρικής Διακυβέρνησης

Εξασφάλιση κεφαλαιακής επάρκειας αποτελεσματική αναδιάρθρωση χαρτοφυλακίου και μη εξυπηρετούμενων δανείων

Το ύψος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων, αν και μειώνεται, παραμένει ακόμα σε πολύ υψηλά επίπεδα, καθώς ξεπερνά τα 80 δις ευρώ. Οι Τράπεζες, υπό τη σπάθη των εποπτικών αρχών, προσπαθούν να διαχειριστούν το πρόβλημα μέσω επαρκών προβλέψεων και εξασφαλίσεων ή μέσω διαγραφών και πωλήσεων εκείνων των δανείων τα οποία δεν αναμένουν να αποκομίσουν κέρδη στο μέλλον. Δανείζουν κυρίως στους καλούς πελάτες τους - συνήθως μεγάλες επιχειρήσεις -, εγκρίνουν με μεγάλη δυσκολία δάνεια σε καταναλωτές και ΜΜΕ με σχετικά υψηλές χρεώσεις και εξασφαλίσεις, ενώ δεν προχωρούν σε αναδιαρθρώσεις ή κούρεμα δανείων έγκαιρα και αποτελεσματικά. Για να γίνει κούρεμα ακόμα και σε ένα καταναλωτικό δάνειο, πρέπει πρώτα να περάσουν πάνω από 90 μέρες, να καταστεί το δάνειο οριστικά

ληξιπρόθεσμο και μετά η Τράπεζα ίσως και προτείνει μια πιο ευνοϊκή ρύθμιση. Αυτό όμως σημαίνει ότι ο δανειολήπτης έχει κάθε κίνητρο να καταστήσει το δάνειο του ληξιπρόθεσμο ακόμα και όταν μπορεί να πληρώνει κάτι έναντι . Το ίδιο συμβαίνει στην περίπτωση ενός στεγαστικού όταν η αξία του δανείου προς αποπληρωμή είναι υψηλότερη από την αξία του ακινήτου. Όσον αφορά στα επιχειρηματικά ΜΕΑ, μια πιο αποτελεσματική διαχείρισή τους θα οδηγήσει σε απελευθέρωση στοιχείων ενεργητικού προβληματικών επιχειρήσεων που βρίσκονται ακινητοποιημένα είτε στα λογιστικά χαρτοφυλάκια των τραπεζών είτε στις ίδιες τις επιχειρήσεις, θα βελτιώσει την κατάσταση των τραπεζών και θα εξυγιάνει τις ίδιες τις επιχειρήσεις, προάγοντας ταυτόχρονα την οικονομική δραστηριότητα.

Κάτω από τις σημερινές συνθήκες σταδιακής επαναφοράς στην κανονικότητα και αναιμικής μεγέθυνσης, οι εποπτικοί κανόνες και τα υπάρχοντα κίνητρα προς οφειλέτες και Τράπεζες αντί να ευνοούν, αποτρέπουν την επίλυση του γόρδιου δεσμού της απομόχλευσης.

Στην προαγωγή μιας βιώσιμης μόχλευσης θα βοηθούσε πολύ ένα νομοθετικό πλαίσιο το οποίο θα καθορίζει δεσμευτικές διαδικασίες και χρονοδιαγράμματα που θα διευκόλυναν την αποτελεσματική και γρήγορη ρύθμιση των ΜΕΑ στο πλαίσιο των αρχών που έχει υιοθετήσει η Τράπεζα της Ελλάδος στον Κώδικα Δεοντολογίας, ο οποίος πρέπει να αναμορφωθεί. Σ' αυτό το νομοθετικό πλαίσιο θα μπορούσαν να προσδιορίζονται με σαφήνεια το πλαίσιο και τα κριτήρια διαχείρισης και αναδιάρθρωσης για κάθε κατηγορία χαρτοφυλακίου, οι υποχρεώσεις κάθε εμπλεκόμενου , τα συγκεκριμένα χρονικά όρια ολοκλήρωσης δράσης, τα κίνητρα και τα αντικίνητρα προς οφειλέτες, πιστωτές, εταιρείες διαχείρισης και επενδυτές καθώς και προβλεπόμενες κυρώσεις.

Στην περίπτωση μεγάλων εταιρικών ΜΕΑ, θα μπορούσε να προβλεφθεί η κατάθεση κοινών μελετών βιωσιμότητας και επιχειρησιακής αναδιάρθρωσης από τις εμπλεκόμενες Τράπεζες και κυρίως κίνητρα (π.χ. φορολογικά, άρση προσωπικής εγγύησης..κλπ) και διαδικασίες ώστε να μεταφέρονται υποχρεώσεις, είτε μεμονωμένες είτε ομαδοποιημένες,σε εταιρείες ειδικού σκοπού (SPV) που θα κατέχουν τα περιουσιακά στοιχεία και στις οποίες μπορούν να επενδύουν επενδυτές με ασφάλεια, προσφέροντας την απαραίτητη εξωτερική χρηματοδότηση για την παραγωγή αξίας και κέρδους. Θα μπορούσε επίσης να ενθαρρύνεται η δυνατότητα σύναψης τριμερών συμφωνιών μεταξύ επενδυτών, επιχειρήσεων και Τράπεζας ώστε να καθορίζονται οι πηγές και το μερίδιο κέρδους του κάθε μέρους , η πιθανή επαναγορά περιουσιακών στοιχείων από οφειλέτες όπως και η δυνατότητα των εταιρειών διαχείρισης να συμμετέχουν σε συνεργατικά προγράμματα.

Ξένοι επενδυτές μπορούν να διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο στην υπέρβαση της εμπλοκής αρκεί να ξεπεραστεί η έλλειψη πληροφόρησης, να διασφαλισθούν

ασφαλή και διαφανή νομικά πλαίσια και να προσδιορισθούν με ακρίβεια τα βήματα και ο χρόνος που απαιτούνται να γίνουν. Με τον τρόπο αυτό, αδρανή στοιχεία ενεργητικού θα μπορούσαν να μπουν άμεσα στην παραγωγή, οι Τράπεζες να βγάλουν ΜΕΑ από τους ισολογισμούς τους και να έχουν μεγαλύτερες απολαβές από μελλοντικά κέρδη απ' όσες θα τους απέφεραν οι πλειστηριασμοί.

Από την άλλη μεριά, η αύξηση της διαθέσιμης ρευστότητας προς επιχειρήσεις, κυρίως ΜΜΕ, μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά με την έναρξη λειτουργίας της Αναπτυξιακής Τράπεζας καθώς και την κινητοποίηση υπαρχόντων χρηματοδοτικών προγραμμάτων και εργαλείων που δεν αξιοποιούνται μέχρι στιγμής ικανοποιητικά.

Ο συντονισμός μίας τέτοιας πρωτοβουλίας και η εφαρμογή ενός συστημικού προγράμματος Βιώσιμης Ανάπτυξης και Αναπτυξιακής Χρηματοδότησης θα μπορούσε να ανατεθεί σ' έναν Υπουργό ή Αναπληρωτή Υπουργό υποστηριζόμενο από έναν εξειδικευμένο φορέα δημοσίου συμφέροντος ο οποίος όμως θα διαθέτει τις αρμοδιότητες και την απαραίτητη ευελιξία να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες. Η Ειδική Γραμματεία για τη Διαχείριση του Ιδιωτικού Χρέους θα μπορούσε να εντάξει τις δραστηριότητές της σ' ένα τέτοιο πλαίσιο.

Εξασφάλιση κερδοφορίας μέσα από εξωστρέφεια, βιώσιμες αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός που συντελείται στο τραπεζικό σύστημα ήδη φέρνει τεράστιες ανακατατάξεις στην οργάνωση και λειτουργία των τραπεζών. Παραδοσιακές τραπεζικές λειτουργίες προσφέρονται, με πολύ χαμηλότερο κόστος, από νέους μη-τραπεζικούς παρόχους. Οι παραδοσιακές πηγές εσόδων, κυρίως οι προμήθειες και τα περιθώρια κέρδους, θα εξακολουθούν να μειώνονται λόγω ανταγωνισμού. Το δίκτυο καταστημάτων με την παραδοσιακή μορφή συρρικνώνεται, οι τράπεζες προχωρούν σε προγράμματα εθελουσίας για το προσωπικό τους, ενώ η από-επένδυση από αγορές του εξωτερικού έχει σχεδόν ολοκληρωθεί από όλες τις Ελληνικές συστημικές τράπεζες. Η πορεία αυτή δεν εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος.

Σε αυτό το νέο περιβάλλον, η μεγάλη πρόκληση για το Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα είναι η διασφάλιση κερδοφορίας μέσω ανάπτυξης νέων αγορών, προϊόντων, υπηρεσιών και λειτουργιών και διατήρησης αν όχι διεύρυνσης του πελατολογίου.

Η Ελληνική αγορά είναι πολύ μικρή για να εξασφαλίσει την βιωσιμότητα του Ελληνικού Χρηματοπιστωτικού Συστήματος. Η από-επένδυση από επενδύσεις στο εξωτερικό που επιβλήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Επιτροπή Ανταγωνισμού) ως αντιστάθμισμα για τη στήριξη του ΕΤΣ μέσω ανακεφαλαιοποιήσεων, αποτελεί μια κοντόφθαλμη και μακροχρόνια αποσταθεροποιητική επιλογή. Η εσωστρέφεια,

ιδιαίτερα όταν υπάρχουν συστημικοί κίνδυνοι, αποτελεί την χειρότερη δυνατή επιλογή. Επιβάλλεται αντίθετα η διασπορά κινδύνου μέσω πολλαπλών επενδυτικών δραστηριοτήτων σε αγορές και προϊόντα που δεν αντιμετωπίζουν τους ίδιους κινδύνους αλλά αντίθετα προσφέρουν δυνατότητες θετικών αποδόσεων. Καθώς Ελληνικές και Ευρωπαϊκές επιχειρήσεις επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στη ΝΑ Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή και την Αφρική, είναι καιρός οι Ελληνικές Τράπεζες να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που ανοίγονται για την επέκτασή τους σε νέες δυναμικές αγορές.

Κάτω από τις σημερινές συνθήκες, μια σύγχρονη τράπεζα θα πρέπει να έχει την μορφή ενός ευέλικτου οργανισμού παροχής ολοκληρωμένων υπηρεσιών προς τους πελάτες τους, και όχι μόνον χρηματοδότησης. Μια υγιής επιχείρηση που θέλει ρευστότητα για να επενδύσει, θα επιλέξει την Τράπεζα της στη βάση του εύρους και της ποιότητας των υπηρεσιών που αυτή προσφέρει. Δεν θα αρκестεί μόνο στη λήψη ενός δανείου ιδιαίτερα μάλιστα αν για αυτό υπάρχουν μεγάλες καθυστερήσεις η γραφειοκρατικές διαδικασίες. Μπορεί να χρειαστεί υπηρεσίες διευκόλυνσης σε αδειοδοτικές διαδικασίες, ασφαλιστικές υπηρεσίες, φορολογική υποστήριξη ή διευκόλυνση για την εύρεση στρατηγικών επενδυτών για το σχέδιό της. Η σύγχρονη τράπεζα επομένως, για να ανταγωνιστεί τους απρόσωπους μη-τραπεζικούς παρόχους, καλείται να λειτουργήσει ολοένα και περισσότερο ως μια «καλοστημένη υπηρεσία μιας στάσης», ανθρωποκεντρική, εξυπηρετική και φιλική προς τους πελάτες της.

Καλείται επίσης να διευρύνει τα προϊόντα και το πελατολόγιο της. Πολλές μικρομεσαίες ή νεοφυείς επιχειρήσεις δεν έχουν πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα με αποδεκτούς όρους. Η άρση του χρηματοπιστωτικού αποκλεισμού αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση βιώσιμης ανάπτυξης όχι μόνο για τις επιχειρήσεις αλλά και για τις ίδιες τις Τράπεζες. Παραδείγματα όπως η χρηματοδότηση αλυσίδων αξίας, ένα προϊόν που είχαμε σχεδιάσει στην Εθνική Τράπεζα για τη χρηματοδότηση όλου του δικτύου προμηθευτών μιας επιχείρησης έναντι συμβολαίων που συνάπτονται με τον τελικό αγοραστή θα δράσουν καταλυτικά ως αποτελεσματικά και καινοτόμα εργαλεία αναπτυξιακής χρηματοδότησης. Το ίδιο ισχύει και για την ανάπτυξη της συμμετοχικής χρηματοδότησης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί όχι μόνο για την υποστήριξη κοινωφελών δράσεων όπως έγινε με το Act4Greece στην Εθνική αλλά και για χορήγηση δανείων ή κεφαλαίων σε κερδοφόρα επενδυτικά σχέδια νεοφυών επιχειρήσεων. Η έκδοση πράσινων ομολόγων, η δανειοδότηση ενεργειακών κοινοτήτων, η έκδοση ομολόγων που απευθύνονται στην Ελληνική διασπορά, η ενεργός συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα και σε μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση έργων υποδομής καθώς και η δημιουργία ταμείων κοινωνικής επιχειρηματικότητας αποτελούν ευκαιρίες για βελτίωση της μόχλευσης τραπεζικών καταθέσεων και κεφαλαίων και διασφάλιση κερδοφορίας. Η ενεργός διαχείριση ακινήτων και περιουσιακών στοιχείων που αυτή τη στιγμή λιμνάζουν στις

Τράπεζες μπορεί να αποτελέσει πηγή εσόδων και ανάπτυξης νέων αγορών . Το ίδιο και η ανάπτυξη των μικρο-πιστώσεων που, παρά την αυξημένη ζήτηση λόγω της κρίσης, παραμένει μια ανεκμετάλλευτη πηγή εσόδων.

Αυτές οι νέες λειτουργίες των τραπεζών αναπόφευκτα θα δημιουργήσουν νέες εσωτερικές δομές, και ανάγκες για ανθρώπινο δυναμικό με νέες κατάλληλες δεξιότητες. Αποτελούν όμως προϋποθέσεις για τη διασφάλιση βιωσιμότητας τα επόμενα χρόνια.

Αναβάθμιση Εταιρικής Διακυβέρνησης

Οι πολιτικές που είναι αναγκαίες να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν για ένα νέο βιώσιμο χρηματοπιστωτικό σύστημα, προϋποθέτουν αποτελεσματική εταιρική διακυβέρνηση, επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό και ισχυρό πλαίσιο διαφάνειας και λογοδοσίας.

Η σύνθεση της ομάδας διοίκησης μία σύγχρονης τράπεζας, που θα κληθεί να σχεδιάσει και να λάβει στρατηγικές αποφάσεις, οφείλει να αντικατοπτρίζει την αναγκαία ποικιλομορφία ικανοτήτων, δεξιοτήτων, εμπειριών, γνώσεων και προσόντων. Χαρακτηριστικά που έχει ανάγκη κάθε μεγάλος χρηματοπιστωτικός οργανισμός ο οποίος είναι εκτεθειμένος σε πολλαπλούς, σύνθετους κινδύνους και που συνδέεται με όλους τους τομείς και κλάδους της οικονομίας.

Αυτό πρακτικά σημαίνει, ότι το Διοικητικό Συμβούλιο μια μεγάλης συστημικής Τράπεζας θα πρέπει να περιλαμβάνει ως μέλη όχι αποκλειστικά στελέχη από ένα στενό τραπεζικό κύκλο, αλλά και στελέχη με ευρύτερες εμπειρίες και γνώσεις από τη βιομηχανία, το εξωτερικό εμπόριο, τις νέες τεχνολογίες. Αυτή άλλωστε είναι μία επιτυχημένη διεθνής πρακτική, που ακολουθούν όλες οι προηγμένες χώρες και υιοθετούν όλοι οι μεγάλοι τραπεζικοί όμιλοι διεθνώς. Αυτή, ωστόσο, η πρακτική έχει γίνει απαγορευτική, όπως είναι γνωστό, για τον τραπεζικό κλάδο της χώρας μας.

Το πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης που έχει διαμορφώσει ο νόμος 4346/2015, ενώ πολύ σωστά προάγει και αναβαθμίζει τις τραπεζικές δεξιότητες που πρέπει να έχει ένα Διοικητικό Συμβούλιο και την ανεξαρτησία του ως προς το πολιτικό σύστημα, ακρωτηριάζει την αναγκαία σύνδεση του με την πραγματική οικονομία και στερεί απολύτως αναγκαίες δεξιότητες και εμπειρίες που θα πρέπει να διαθέτει το Δ.Σ. ως συλλογικό όργανο για να ανταπεξέλθει στις νέες προκλήσεις.

Υπενθυμίζω ότι ο νόμος, όπως εφαρμόζεται σήμερα από τις Τράπεζες, απαιτεί κάθε μέλος του Δ.Σ. να διαθέτει τουλάχιστον δέκα χρόνια εμπειρίας σε ανώτερες διευθυντικές θέσεις στους τομείς της τραπεζικής, της ελεγκτικής, της διαχείρισης κινδύνων ή διαχείρισης επισφαλών περιουσιακών στοιχείων, εκ των οποίων, ειδικά

για τα μη εκτελεστικά μέλη, τρία χρόνια ως μέλος διοικητικού συμβουλίου σε πιστωτικό ίδρυμα ή επιχείρηση του χρηματοπιστωτικού τομέα ή σε διεθνές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα. Επίσης, το μέλος του Δ.Σ. θα πρέπει να μην ασκεί, ούτε να του έχει ανατεθεί κατά τα τελευταία τέσσερα 4χρόνια πριν το διορισμό του, σημαντικό δημόσιο λειτούργημα. Ειδικά για τα ανεξάρτητα μέλη του Δ.Σ, ο νόμος ορίζει, επιπρόσθετα, ότι δεν πρέπει να είχαν οποιαδήποτε σχέση με πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα κατά τα προηγούμενα δέκα χρόνια, δηλαδή να είναι ξένοι ή Έλληνες του εξωτερικού.

Είναι σαφές, ότι τα περιοριστικά αυτά κριτήρια επιβάλλουν στις τράπεζες της Ελλάδας ένα σχήμα διοίκησης μονοδιάστατο, με μέλη Διοικητικών Συμβουλίων που προέρχονται και διαθέτουν γνώσεις και εμπειρίες από ένα περιορισμένο και στενό τραπεζικό πεδίο. Η κατεύθυνση προς ένα τέτοιο μοντέλο εταιρικής διακυβέρνησης – μονοδιάστατο και συγκεντρωτικό – θέτει κατά τη γνώμη μου σοβαρούς κινδύνους ως προς την απρόσκοπτη και αποτελεσματική υλοποίηση των προκλήσεων που έχουν μπροστά τους οι τράπεζες και διακυβεύει την ανταγωνιστική τους τοποθέτηση αλλά και τη βιωσιμότητά τους στο διεθνές ανταγωνιστικό τραπεζικό τοπίο.

Αυτό το "ειδικό" μοντέλο εταιρικής διακυβέρνησης για τις ελληνικές τράπεζες πρέπει να αλλάξει το συντομότερο δυνατό.

Η αποκατάσταση, τέλος, σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ τραπεζών και πολιτών είναι αναγκαία συνθήκη για επανέλθουν οι καταθέσεις στο τραπεζικό σύστημα και να μπορέσει να χρηματοδοτηθεί η πραγματική οικονομία. Κεντρικό ρόλο στην αποκατάσταση αυτής της σχέσης εμπιστοσύνης, η οποία έχει διαρραγεί, παίζει αναμφίβολα η αίσθηση ότι οι τράπεζες υπόκεινται σε συστήματα αξιολόγησης, διαφάνειας, δημόσιας λογοδοσίας και ελέγχου τόσο για τις στρατηγικές αποφάσεις που λαμβάνουν, όσο και για το πλαίσιο αποδοχών των μεγάλων στελεχών.

Στο πλαίσιο της συγκρότησης της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ένωσης έχει ήδη επιβληθεί ένα σύστημα αυστηρής τραπεζικής εποπτείας, με κανόνες που θεσπίστηκαν από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και ελέγχονται από το SSM για τις συστημικά σημαντικές Ευρωπαϊκές Τράπεζες. Ωστόσο, αν θέλουμε να ενισχυθεί ο αναπτυξιακός και κοινωνικός ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος και η βιωσιμότητα των χρηματοπιστωτικών οργανισμών θα πρέπει να εξασφαλισθεί ένας πιο ενεργός ρόλος του δημοσίου στη λειτουργία των Τραπεζών με στόχο αυτές να είναι ανεξάρτητες αλλά όχι ανεξέλεγκτες.

Η παρουσία εκπροσώπου του δημοσίου στα ΔΣ των Τραπεζών, η υιοθέτηση Ευρωπαϊκής Σήμανσης «υπεύθυνης χρηματοπιστωτικής επιχείρησης» που θα επιτρέπει στους πολίτες να αναγνωρίζουν αν μια συγκεκριμένη τράπεζα διασφαλίζει την κοινωνική και περιβαλλοντική της ευθύνη και ακολουθεί ορθές πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης, η σύσταση Ευρωπαϊκής μονάδας χρηματοοικονομικών

πληροφοριών η οποία θα εξασφαλίζει την αποτελεσματική δικτύωση και συντονισμένη δράση μεταξύ των εθνικών μονάδων, η θέσπιση φόρου επι των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, η νομική υποχρέωση για πρότυπα λογοδοσίας απέναντι στην κοινωνία, η ενσωμάτωση αναπτυξιακών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών διαστάσεων στην εντολή του Ευρωπαϊκού συστήματος χρηματοοικονομικής εποπτείας, η ρύθμιση και εποπτεία του σκιώδους τραπεζικού κλάδου είναι κάποιες από τις προτάσεις της Ανεξάρτητης Επιτροπής που θα συζητηθούν το επόμενο διάστημα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το πρόταγμα επομένως ενός βιώσιμου χρηματοπιστωτικού συστήματος συνδέεται άμεσα με το πρόταγμα μιας άλλης, βιώσιμης Ευρώπης .

Είναι όλα τα παραπάνω εφικτά;

Όπως είπα και στην αρχή, τα πάντα θα κριθούν από δύο παράγοντες: Πρώτον, τον συσχετισμό πολιτικών δυνάμεων στα Ευρωπαϊκά όργανα και τη δυνατότητα των προοδευτικών δυνάμεων να συνάψουν προγραμματικές συγκλίσεις και συμφωνίες ώστε να προωθήσουν τα αναγκαία μέτρα και Δεύτερον, τη λήψη πρωτοβουλιών από εμπνευσμένες ηγεσίες, Ευρωβουλευτές, πολιτικά και επιχειρηματικά στελέχη να υλοποιήσουν την Agenda 2030 και να μετουσιώσουν το όραμα σε πράξη . Αυτό τον αγώνα δίνουμε την Κυριακή . Από αυτό τον αγώνα δεν πρέπει να λείψει κανείς ...